

Розвиток цифрових інструментів бухгалтерської (фінансової) звітності та її роль у забезпеченні фінансової безпеки економічного суб'єкта

Онешко Світлана¹, Хомяк Наталія², Томілова-Яремчук Надія³, Кобець Дмитро⁴

Опубліковано	Секція	УДК
19.09.2022	Економіка	657:65.012.8

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7147303>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Новітні умови розвитку світової економіки диктують українським підприємствам вимоги до оновлення системи бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в контексті застосування сучасних цифрових інструментів, які дозволяють більш повно використовувати інформацію, інші забезпечують захист інформаційних систем підприємства. Зважаючи на надзвичайно складні умови функціонування українських підприємств в реаліях останніх декількох років, особливої уваги набувають питання забезпечення фінансової безпеки економічного суб'єкта, через це практично всі трансформаційні процеси на підприємствах розглядаються крізь призму потенційного впливу на фінансову безпеку. Саме тому в статті систематизовано існуючі цифрові інструменти фінансової звітності та конкретизовано вплив застосування кожного з них на стан фінансової безпеки підприємств.

Ключові слова: фінансова звітність, бухгалтерський облік, цифровізація, фінансова безпека підприємства, загрози, інформаційні системи, захист інформації.

¹ кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економіки і фінансів, Навчально-науковий інститут морського бізнесу Одеського національного морського університету, 65029, м. Одеса, вул. Мечникова, 34, <https://orcid.org/0000-0003-2313-3984>

² кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування економічного факультету, Білоцерківський національний аграрний університет, вул. Соборна 8, Біла Церква, 09117, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3002-9659>

³ кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування економічного факультету, Білоцерківський національний аграрний університет, вул. Соборна 8, Біла Церква, 09117, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8471-876X>

⁴ кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування факультету економіки і управління, Хмельницького національного університету, вул. Інститутська 11, м.Хмельницький, 29016, Україна <https://orcid.org/0000-0002-4822-2951>

The development of digital tools of accounting (financial) reporting and its role in ensuring the financial security of an economic entity

Annotation. The latest conditions of the development of the world economy dictate requirements for Ukrainian enterprises to update the accounting system and prepare financial statements in the context of the use of modern digital tools that allow more complete use of information and ensure the protection of the company's information systems. Considering the extremely difficult operating conditions of Ukrainian enterprises in the realities of the last few years, special attention is being paid to the issue of ensuring the financial security of an economic entity, because of this, almost all transformational processes at enterprises are considered through the prism of potential impact on financial security. That is why the article systematizes the existing digital tools of financial reporting and specifies the effect of using each of them on the state of financial security of enterprises. It also summarizes the development factors of accounting and financial reporting under the influence of modern digital tools and systematizes their impact on financial security. It has been proven that the majority of Ukrainian enterprises today need to implement a high-quality system of document flow optimization and information protection, which will allow to increase the degree of protection of the enterprise from threats of the internal and external environment. The digital tools of financial reporting are detailed and it is indicated in what way the application of each of the tools will enrich the system of ensuring financial security at the enterprise. In general, it has been proven that today there are a significant number of technologies and digital tools that can facilitate, optimize, automate and make the process of preparing financial statements more transparent, as well as indirectly positively affect the state of the company's financial security.

Keywords: financial reporting, accounting, digitalization, financial security of the enterprise, threats, information systems, information protection.

Вступ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стрімкий розвиток інформаційних технологій на сучасному етапі створює передумови для активного використання цифрових інструментів бухгалтерської (фінансової) звітності, що дозволяє суттєво вплинути на результативність та якість ведення бухгалтерського обліку. Водночас виникнення можливостей для спрощення та автоматизації процесу складання фінансової звітності спричиняє додаткові загрози фінансовій безпеці підприємства, тому необхідно проаналізувати й систематизувати наявний цифровий інструментарій автоматизації фінансової звітності та визначити характер впливу кожного з цих інструментів на стан фінансової безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі з проблематики цифровізації бухгалтерського обліку значну увагу приділено цифровим інструментам фінансової звітності та особливостям їх застосування. Так, наприклад, науковці В. Панасюк, Т. Бурденюк, Н. Мужевич [1, с. 72] визначають особливості впровадження сучасних цифрових інструментів у систему бухгалтерського обліку й окреслюють специфіку кожного з них. Заслужують також на увагу праці А. Полторака, В. Паламарчука [2, с. 132], а також І. Спільник та М. Палюха [3, с. 86], у яких детально проаналізовано трансформацію сучасного бухгалтерського обліку під впливом новітніх інформаційних технологій та цифровізації. Також варта окремого розгляду праця Ю. Попівняк [4, с. 43], у якій розглянуто процес трансформації сучасної системи бухгалтерського обліку в епоху розвитку цифрових технологій.

Метою статті є узагальнення та систематизація цифрових інструментів бухгалтерської (фінансової) звітності та визначення їхньої ролі в забезпеченні фінансової безпеки економічного суб'єкта.

Результати

Розвиток українського суспільства на сучасному етапі підпорядкований загальносвітовим тенденціям цифровізації всіх складників життя, економічна та фінансова сфера не є виключеннями. Розвиток інформаційних технологій значною мірою впливає на процес ведення бухгалтерського обліку та складання бухгалтерської (фінансової) звітності, робить його більш прозорим та дає змогу забезпечувати більш ефективний захист інформації, що не в останню чергу впливає на фінансову безпеку підприємств.

Бухгалтерська (фінансова) звітність відображає реальний фінансовий стан підприємства. Забезпечення повноти та достовірності інформації, що міститься у фінансовій звітності, стає одним із головних завдань держави в особі органів контролю. При цьому від прозорості фінансової звітності суттєво залежить інвестиційний клімат у країні та здатність держави до рівноправної співпраці із розвиненими країнами Заходу.

Як зазначає Ю. М. Попівняк [4, с. 46], цифрові перетворення звітності охоплюють усі етапи процесу – від її створення та подання до обробки показників. Причому звітність в епоху цифрових трансформацій є розумною, інтерактивною та формується в режимі реального часу. Релевантним та яскраво вираженим видом звітності цифрової економіки сьогодні є XBRL-звітність. В Україні започатковано функціонування системи фінансової звітності, що передбачає подання фінансової звітності суб'єктами, які складають її за Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ): вона має бути представлена в уніфікованому електронному форматі Inline XBRL (від англ. eXtensible Business Reporting Language – «розширювана мова ділової звітності») й підготовлена відповідно до Таксономії UA XBRL МСФЗ за принципом «єдиного вікна» [4, с. 46].

Перехід до складання українськими підприємствами фінансової звітності за міжнародними стандартами можна вважати позитивним сигналом про боротьбу української економіки із тіньовим сектором, а для самих підприємств відкриває більше можливостей для розвитку та співпраці на міжнародному ринку.

Проаналізувавши погляди вчених щодо розвитку цифрових інструментів бухгалтерської (фінансової) звітності, вважаємо за доцільне представити основні чинники розвитку обліку та фінансової звітності з використанням сучасних цифрових інструментів і конкретизувати їхній вплив на фінансову безпеку (таблиця 1).

Таблиця 1

Чинники розвитку обліку та фінансової звітності з використанням сучасних цифрових інструментів та їхній вплив на фінансову безпеку

Чинник розвитку обліку та фінансової звітності	Характеристика	Вплив на фінансову безпеку
Цифровізація внутрішнього електронного документообігу	Використання більш потужної комп'ютерної техніки та програмного забезпечення (ПЗ) для внутрішнього електронного документообігу дозволяє суттєво економити час та ресурси на внутрішній документообіг. Зокрема, до сучасних систем	Дозволяє керівнику швидше виявляти загрози фінансовій безпеці підприємства та реагувати на них, однак відкритість системи створює загрози витоку інформації та потребує посиленого її

	внутрішнього документообігу відносять: FossLook, Вчасно ЕДО, ПЗ від Prozorro, M.E.Doc. Вибір конкретного ПЗ залежить від потреб підприємства та особливостей функціоналу	захисту
Визначення вартості та необхідність обліку нематеріальних активів та інтелектуального капіталу	Інформація та інформаційні ресурси в сучасних умовах стають одним із найбільш цінних активів. Відповідно, виникає потреба у визначенні вартості та обліку цих специфічних видів активів. Використання сучасних підходів та інструментарію оцінювання нематеріальних активів дозволить повноцінно їх обліковувати та відображати у фінансовій звітності, а також захищати відповідно до особливостей захисту інтелектуальної власності	Коректна оцінка вартості нематеріальних активів та її відображення у фінансовій звітності дозволить підвищувати конкурентоспроможність підприємства та забезпечувати захист від крадіжок нематеріальних активів
Спрощення процедури подання та обробки фінансової звітності	В останні роки держава створює умови для максимального спрощення подання фінансової звітності задля уникнення черг в органах податкової служби, що суттєво полегшує роботу бухгалтерів. Особливо таке спрощення позитивно впливає на малий та середній бізнес	Спрощення процедури подання фінансової звітності позитивно впливає на фінансову безпеку, оскільки дає змогу мінімізувати витрати на адміністрування звітності та швидко виправляти неточності
Необхідність обліку «нових» активів, таких як криптовалюти та NFT	Сучасні реалії створюють передумови для інвестування вільних грошових коштів у нові види активів, такі як криптовалюти та NFT. У середовищі бізнесу питання подібного інвестування ще не надто розвинене. Зокрема, законодавчо остаточно не врегульовані питання обліку криптовалюти та NFT, проте потреба в подібному обліку є	Здійснення інвестиційної діяльності підприємства щодо придбання криптовалют та NFT формує додаткові загрози фінансовій безпеці, оскільки цей ринок є високо ризиковим із фінансового погляду, а операції в період підвищеної волатильності ринку можуть призводити до значних збитків. Крім того, виникає потреба в додаткових витратах на гарантування безпеки цих процедур
Необхідність посиленого захисту інформації в умовах	Відкритість інформації про діяльність підприємства, зокрема і його фінансової	Захист інформації є одним із завдань інформаційної безпеки підприємства, яка

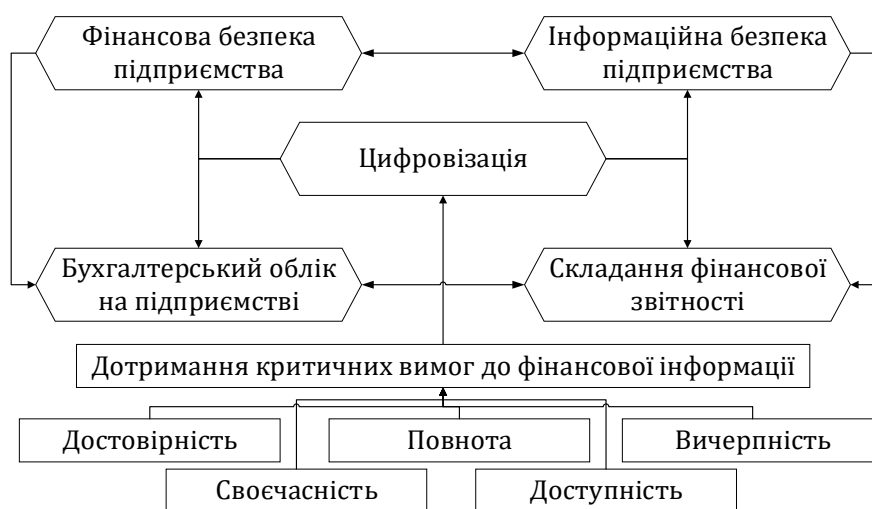
<p>відкритості та цифровізації бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності</p>	<p>звітності позитивно впливає на його інвестиційну привабливість, проте створює передумови для виникнення додаткових ризиків витоку конфіденційної комерційної інформації. В цьому контексті виникає потреба забезпечення інформаційної безпеки за допомогою систем виявлення й запобігання вторгнень (IDS / IPS) та систем запобігання витоків конфіденційної інформації (DLP-системи)</p>	<p>тісно пов'язана з фінансовою безпекою підприємства</p>
<p>Передумови формування глобального інформаційного простору</p>	<p>Процеси глобалізації і, як наслідок, орієнтація українських підприємств на міжнародний ринок – одна із складових розвитку економічного потенціалу підприємства, при цьому підприємствам необхідно забезпечувати достатній рівень захищеності від інформаційних ризиків та інформаційної прозорості, аби відповідати умовам міжнародного ринку. Наприклад, система автоматизації ITRM (IT Risk Manager) призначена для оцінки та керування ризиками інформаційної безпеки відповідно до вимог та рекомендацій міжнародних стандартів</p>	<p>Необхідність більш прискіпливої уваги до забезпечення інформаційної безпеки призводить до зростання витрат, що стає елементом виникнення фінансових загроз</p>

Складено автором на основі [5, 6, 7, 8, 8, 9, 11]

Як було встановлено в результаті систематизації факторів розвитку обліку та фінансової звітності під впливом сучасних цифрових інструментів, фінансова безпека дедалі тісніше пов'язана з інформаційною безпекою. Як результат, для дотримання достатнього рівня фінансової безпеки необхідно забезпечувати захист від загроз інформаційного характеру. Нові інформаційні технології в обліку та формуванні фінансової звітності, з одного боку, забезпечують високу якість робіт, а з іншого — створюють безліч загроз, що призводять до непередбачуваних і навіть катастрофічних наслідків для підприємства. До таких загроз відносяться проникнення сторонніх осіб у бази облікових і фінансових даних, поширення комп'ютерних вірусів, помилкове введення фінансових даних, помилки в процесі проектування та впровадження економічних систем та ін. Уникати означених загроз можна через розробку та реалізацію заходів забезпечення безпеки фінансової інформації. В загальному розумінні під захистом фінансової інформації розуміється стан захищеності інформації та інфраструктури (комп'ютерів, ліній зв'язку, систем електроживлення тощо), що

захищає, від випадкових або навмисних впливів природного або штучного характеру, що загрожують заподіянням шкоди власникам або користувачам цієї інформації. Інформаційна безпека фінансових даних у вузькому розумінні включає: надійність роботи комп'ютера; збереження цінних облікових даних; захист облікової інформації від внесення змін до неї неуповноваженими особами; збереження документованих облікових відомостей в електронному форматі.

Отже, перш ніж впроваджувати систему розвитку цифрових інструментів бухгалтерської (фінансової) звітності, необхідно сформувати ефективну систему захисту фінансової інформації, яка б дозволяла безпечно впроваджувати цифровізацію в систему бухгалтерського та фінансового обліку. З огляду на викладене вище, стає доцільним показати взаємозв'язок фінансової безпеки, інформаційної безпеки, цифровізації, бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності у вигляді рисунку 1.

Складено автором на основі [1, 12, 12, 13, 14]

Рис. 1. Взаємозв'язок фінансової безпеки, інформаційної безпеки, цифровізації, бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності

Можна підсумувати взаємозв'язок, що наведено на рис. 1, та відзначити, що однією із головних вимог для забезпечення цифровізації є використання інформації, якій відповідає певним вимогам. В той же час в сучасному економічному просторі цифровізація впливає на процеси складання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку, а також на забезпечення фінансової та інформаційної безпеки.

Як результат, під дією активної цифровізації системи управління підприємством, система бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності також повинна трансформуватися та вдосконалюватися. На увагу заслуговує погляд авторів Головчак Г.В. та Юрченко О.Б. [12, с. 124], які акцентують увагу на тому, що сучасна система обліку повинна відповідати низці вимог за якістю, зокрема:

- бути своєчасною, щоб миттєво використовувати облікові дані в процесі управління;
- бути документально обґрунтованою та достовірною;
- задовольняти вимоги необхідності та достатності інформації для управління та контролю;
- бути доступною для інвестора та інших зацікавлених категорій стейкхолдерів [12, с. 123].

Отже, є потреба у застосуванні таких цифрових інструментів складання фінансової звітності, які б задовольняли всім потребам вказаним вище. Таким інструментом може стати складання фінансової звітності за Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), в уніфікованому електронному форматі Inline XBRL (від англ. eXtensible Business Reporting Language – «розширювана мова ділової звітності»), підготованої відповідно до Таксономії UA XBRL МСФЗ за принципом «єдиного вікна» [4, с. 46]. XBRL-звітність передбачає використання стандарту XBRL, що поширений в багатьох країнах світу, завдяки тому, що дає змогу обробляти великі обсяги інформації та представляє собою уніфіковану систему взаємодії управлінського, фінансового та податкового обліку. Використання цієї системи спрощує обмін інформацією між різними структурними підрозділами одного підприємства та між різними підприємствами.

На окрему увагу заслуговують хмарні технології, відносно до процесів формування фінансової звітності [15, с. 131, 16, с. 148, 17, с. 216]. Використання хмарних технологій передбачає використання однієї з трьох моделей:

1. Інфраструктурна (IaaS) – надання в користування віртуального ПК, який може бути використано як звичайний комп'ютер для виконання поточних задач.

2. Сервісна (PaaS) – надання платформи для розробки та використання web-додатків, зокрема і таких, що пов'язані з фінансовим обліком та звітністю.

3. Програмна (SaaS) – надання програмного забезпечення, яке працює на віртуальному комп'ютері для виконання операцій з фінансового та бухгалтерського обліку.

Особливої актуальності хмарні технології набувають в умовах війни між Росією та Україною, коли багато підприємств вимушені релокувати виробничі потужності, а співробітники можуть працювати віддалено.

Окремої уваги також заслуговує блокчейн, який змінює світ так само, як і свого часу змінила світ мережа Інтернет. До списку лідерів впровадження цієї системи увійшли Канада, США, Бразилія, Ізраїль, Австралія, Грузія, ОАЕ, Велика Британія, Естонія, Німеччина, Франція. Україна також поступово починає впроваджувати цю технологію. Блокчейн – це розподілений реєстр даних, у якому й зберігається інформація про кожну транзакцію, здійснену в закритій одноранговій системі користувачів. Інформація зберігається у вигляді послідовності блоків, що містять записи про транзакції. Підробити їх неможливо, адже кожен новий запис підтверджує вже існуючі ланцюги даних. Для зміни певних даних потрібно змінювати інформацію в усіх інших блоках. Завдяки тому, що система розподілена, актуальна інформація про записи та їх зміни зберігається в усіх учасників та оновлюється автоматично при внесенні змін. У системі блокчейн не існує нікого, хто може спотворити інформацію та умовно «розірвати ланцюг», оскільки остаточна версія інформації є у всіх учасників системи [3, с. 89]

Таким чином, доводимо, що сьогодні існує значна кількість технологій та цифрових інструментів, які здатні полегшити, оптимізувати, автоматизувати та зробити більш прозорим процес складання фінансової звітності, а також опосередковано позитивно вплинути на стан фінансової безпеки підприємства.

Систематизація цифрових інструментів фінансової звітності та їх вплив на фінансову безпеку підприємства наведено на рисунку 2.

Рис. 2. Систематизація цифрових інструментів фінансової звітності та їх вплив на фінансову безпеку підприємства

Як бачимо з рисунку 2, більшість цифрових інструментів складання фінансової звітності позитивно впливають на управлінську систему підприємства та його фінансову безпеку, оскільки забезпечують захищеність інформації, відповідно до актуальних вимог, але при цьому й достатню прозорість даних для третіх осіб.

Загалом, використання та подальший розвиток цифрових інструментів бухгалтерської (фінансової) звітності дозволить значно спростити процес ведення бухгалтерського обліку та дати змогу спеціалістам зосередитися не на процесі, а на його результатах та розробці заходів оптимізації фінансового стану.

Висновки

В роботі проведено аналіз актуальних цифрових інструментів фінансової звітності, в результаті якого встановлено, що головними завданнями сучасного бухгалтерського обліку є автоматизація процесу складання фінансової звітності та захист інформації. За умови вирішення цих двох задач, у зовнішньому та внутрішньому середовищі буде виникати менше загроз, а внутрішня система обліку стане більш інформативною для своєчасного виявлення дисбалансів та порушень в системі забезпечення фінансової безпеки.

Подальші наукові пошуки за тематикою використання цифрових інструментів фінансової звітності можуть бути зосереджені на аналізі світового досвіду впровадження блокчейну в захист фінансової інформації.

Список використаних джерел

1. Панасюк В., Бурденюк Т., Мужевич Н. Особливості цифрової трансформації обліку. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 68. С. 70-76.
2. Полторак А.С., Паламарчук В.Ю. Моніторинг чинників впливу на рівень фінансової безпеки України в умовах діджиталізації. *«Modern Economics»*. 2019. № 18. С. 130-137. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V18\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V18(2019)-20)
3. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 1-2. С. 83-96. doi: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.01.083>
4. Попівняк Ю. Перетворення методу бухгалтерського обліку в епоху розвитку цифрових технологій. *Інтернаука*. 2020. № 8. С. 43-52. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15992023972214.pdf> (дата звернення: 25.09.2022)
5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки : схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.09.2022)
6. Попівняк Ю.М. Перетворення методу бухгалтерського обліку в епоху розвитку цифрових технологій. *«Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2020. №8 (40). С. 43-52.
7. Рогова Н. Трансформація політики, інструментів і технологій обліку та оподаткування в умовах цифрової економіки. *Фінансовий простір*. 2020. № 2(38). С. 103-116.
8. Хорунжак Н.М., Лукановська І.Р. Облік в умовах цифрової економіки: проблеми і перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 45. С. 175-179.
9. Шиманська К.В., Бондарчук В.В. Пріоритетні напрями та механізми розвитку цифрової економіки в Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. № 1 (95). С. 17 – 22
10. Шишкова Н.Л. Перспективи ІТ-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики. *Економічний вісник*. 2019. № 3. С. 146-159
11. Гаркуша В.О., Єршова Н.Ю. Теоретично-методичні засади формування економічної безпеки підприємства. *Причорноморські економічні студії*. № 27. 2018. С. 106-112. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/27_1_2018/23.pdf (дата звернення: 23.09.2022)
12. Головчак Г.В., Юрченко О.Б. Обліково-аналітичне забезпечення тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг України. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38(2). С. 119-126.
13. Краснокутська Н. С., Коптева Г. М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *Бізнес Інформ*. 2019. №7. С. 14–19.
14. Марусяк Н. Л., Бак Н. А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 109–113. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.2.109
15. Кулинич М., Жиленко Л. Поглиблення змісту об'єктів і методу бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 2. С. 128-135
16. Пуцентейло П. Р., Довбуш А. В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Інноваційна економіка*. 2021. № 3-4 (87). С. 140-151.
17. Семанюк В. З. Інформаційна теорія обліку в постіндустріальному суспільстві : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 392 с.